

(Simpl., not more rational)

*174
1913*

Juzhnoslovenski filolog

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ *ed.*

А. БЕЛИЋ

A. Belić

БЕОГРАД 1913.

Књ. I. Св. 1—2

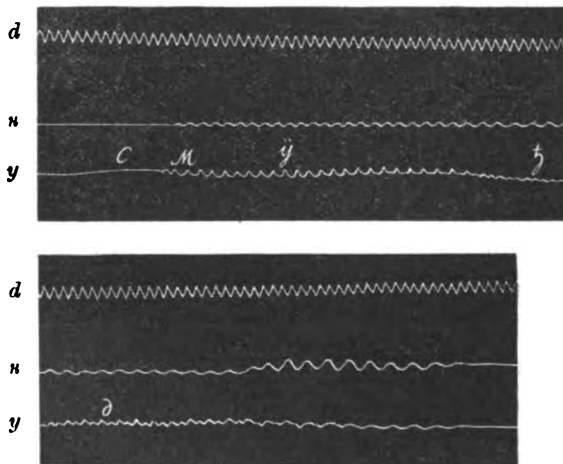
да се тим питањима вратим тек онда када нам и именски и глаголски акценат буде боље фактички утврђен него данас и када он буде боље и свестраније осветљен него сада што је.

Београд, јуна, 1912.

А. Белић.

О ЗВУЧНИМ СУГЛАСНИЦИМА НА КРАЈУ РЕЧИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ.

О овоме питању је до сада већ доста писано, и о њему има већ читава мала литература (в. Белић: Rocznik slaw. IV, стр. 192). Толико интересовање за ово питање даје ми повода да и ја саопштим своја опажања о изговору

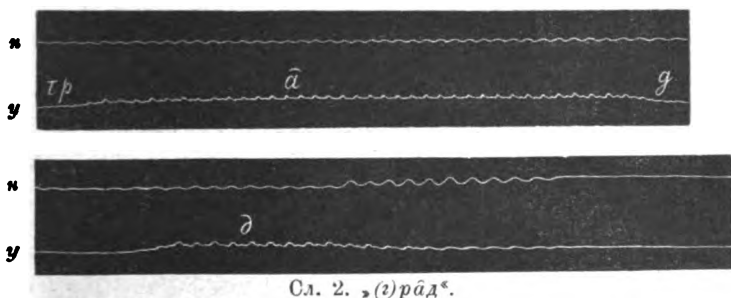

Сл. 1. „смућ“.

звучних сугласника у српском језику на апсолутном крају, тим пре што то питање још није исцрпено. До опажања која ћу овде изложити, дошао сам на основу материјала записаног апаратом у Фонетичкој Лабораторији у Collège

de France у Паризу, у Фебруару 1912 године, по изговору више лица. Како је овај материјал — то је потребно да поменем — записан ради проучавања не овога него других питања српске фонетике, ја ћу се овде ограничити да говорим само о оним особинама поменуте прононсиације о којима ми овако записан материјал даје права.

Записивање вршено је на великом *enregistreur* у *Rousselot*-овога типа. То је ваљак који се обрће око своје осовине датом брзином, и који је обвијен нагарављеном хартијом; са стране наменшени бубњићи с перцима остављају на хартији, у облику кривих линија, траг сваке вибрације гласних жица и притиска ваздушне струје саопштених кроз цев од каучука бубњићевој мембрани за које је перце прилепљено. Изговори које овде саопштавам,

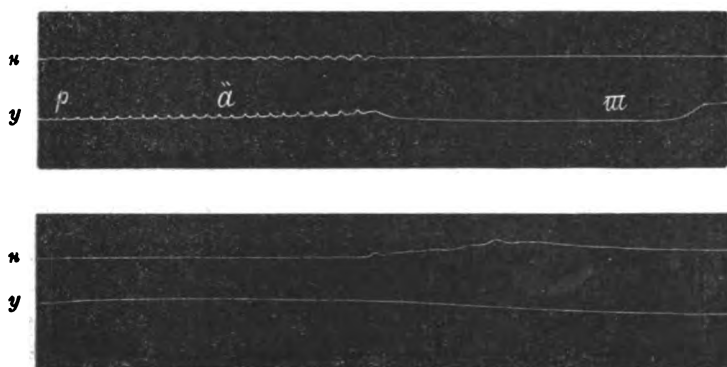

Сл. 2. »(r)āḡd«.

хватани су са две паралелне цеви, дакле са два бубњића: једном, глас и ваздушна струја из уста; другом, из једне ноздрве херметички затворене стакленом оливом. Бубњић за струју из уста имао је за сл. 1—7 мембрану од каучука; у сл. 8—9, плочицу од мике. Ваљак се обртао „великом брзином“, коју на овим сликама означавају вибрације дијапозона од 200 двоструких вибрација за једну секунду. Линије које саопштавају струју из уста, обележене су на сликама са *y*; *n* означава истовремену струју из носа; *d* значи вибрације дијапозона. За сл. 1—5 важи *d* на сл. 1.

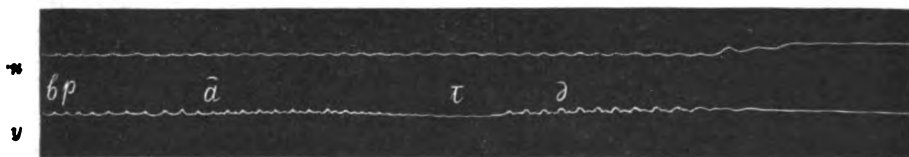
За сваки изговор, овде саопштен, ја имам у своме материјалу најмање четири идентична примерка, тако да поуздано могу рећи да овакви изговори као што су овде, нису случајни. По њиховим принципским особинама, ови изговори могли би се, по моме мишљењу, чак и генерализовати.

Изговор на сл. 1—5 припада једном Босанцу, из Доње Тузле, г. М. С., који има 24 године; од родитеља

Сл. 3. „pāt.”

из истог места; школованом. Његов изговор да назовемо А). На сл. 6—7 имамо изговор једнога чакавца, из Бакра, г. И. А., који има 21 годину; родитељи из истог места; студент у Паризу [Б]. Изговор на сл. 8 изговор је г. Н. П.,

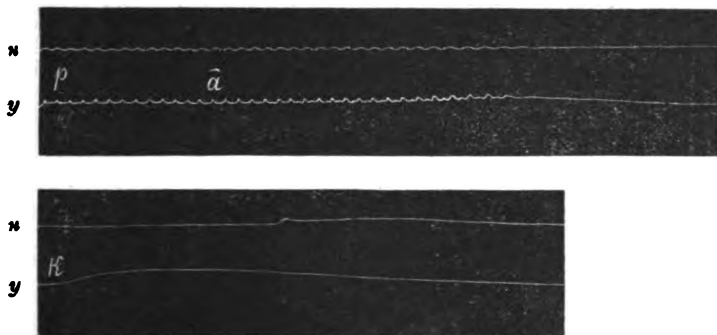
Сл. 4. „(θ)pāt.”

доктора права, из Бојнића у поцерском срезу у Србији, од родитеља из истог места; 25 година; до шестог разреда школовао се у Шапцу, остало у Београду; после свршенога Универзитета годину дана у Паризу [В]. На

сл. 9 је изговор М. П., бив. поручника у оставци; 27 година; рођен у Београду од родитеља рођених Београђана; све школе свршио у Београду; погинуо на Мрдарима у октобру 1912; бавио се у Паризу у почетку 1912 год. [Г].

Због оних који не умеју читати овакве линије, прочитаћемо, примера ради, једну слику, на пр. 6, заједно:

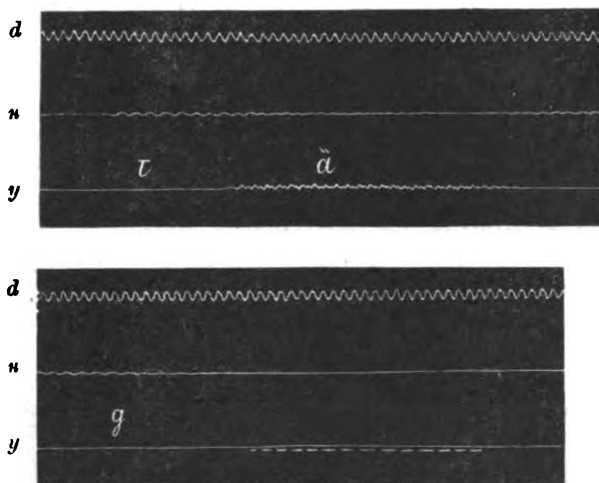
Прегледајмо прво линију у, која представља звучну и ваздушну струју из уста. Ради прегледа, можемо је поделити на четири дела: она почиње једном кривином која се при крају благо издиже (I); затим долази дужи њен део са вибрацијама (II); после нема више вибрација, а линија се после извеснога времена издиже (III); и најзад се полако спушта до краја (IV). Први део линије уста, I, одговара имплозији и оклузији сугласника з, за које

Сл. 5. „(мр)аџ“.

време из уста не излази ваздушна ни звучна струја, те је линија проста, али се перо при крају услед експлозије помера нависше. Померање није велико, зато што је и експлозија блага. Други део (II) значи вокал а, чије се вибрације и на линији виде, јер су при изговору гласа а гласне жице трептале. Сугласник ђ (III део линије) почиње имплозијом, наставља оклузијом, и завршава се (IV део) издизањем линије које значи експлозију.

На линији носа, *и*, треба разликовати иста четири дела. Ту ће се у првом и трећем делу видети крупније вибрације но у другом; то с тога што је резонанција у носној дупљи за време сугласничке оклузије већа него

Сл. 6. „аа“.

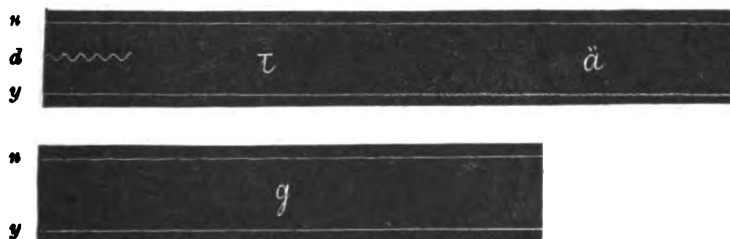
при изговору вокала, кад су уста отворена. Четврти део је без вибрација (сем нешто мало неправилног трептања при крају, које нас се ништа не тиче, јер је дошло отуда што је лице које је говорило, после свршеног изговора одахнуло).

Сл. 7. „аа“.

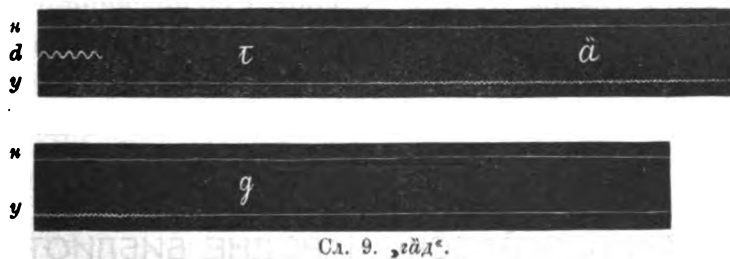
У наше питање од свега овога улази само III и IV део, т. ј. само онај који представља сугласник. Линија *и* показује да су гласне жице титрале само за време сугласникове имплозије и оклузије; кад је настала експлозија, титрања више није било.

Ако сад редом прегледамо све слике, видећемо да се у изговору [A], на сл. 1 („смућ“), после експлозије сугласника *ћ*, на линији *у* налази и читав низ *вибрација* једнога вокала; исто тако на сл. 2 („г्राџ“) после експлозије сугласника *џ*, и на сл. 4 („враџ“) после експлозије сугласника *џ*. Одговарајући део линије *и* потврђује својим вибрацијама да је у исто време било трептања гласних

Сл. 8. „гџд“

жица. (Појачани трептаји на крају линије *и* у сва три случаја долазе од респирације после изговора). Овакав изговор звучних сугласника на крају речи, са вокалом, прави је, карактеристичан изговор звучних сугласника

Сл. 9. „гџд“

на крају речи, и требало би га у транскрипцији бележити овако: *граџа, враџа, смућџ*. Он и чини акустички утисак полувокала.

Занимљиво је са [A]-изговором звучних сугласника поредити [A]-изговор муклих сугласника у истом положају, како је представљен на сл. 3 („раџ“) и сл. 5

(„мрѣк“). У оба случаја видимо да је звучна струја умукла чим је имплозија почела. Експлозија је јака, али после ње нема вокала као што би се можда могло очекивати.

У чакавском изговору [Б] видели смо већ на сл. 6 („гѣд“) да звучна струја траје до експлозије; после експлозије је нема. У истом изговору муклога сугласника („рѣт“, сл. 7) звучна струја престаје на почетку имплозије.

Изговори [В] и [Г] најудаљенији су од [А]-изговора; у њих, на сл. 8 („гѣд“) и сл. 9 („гѣд“), не само да нема полувокала после експлозије, него нема ни саме експлозије. Звучна струја траје неко време, постепено слабећи, и са њеним престанком престаје и сугласник.

Према овоме могли бисмо, из горњег материјала, констатовати три типа звучних сугласника на крају речи:

I, прави звучни сугласници са полувокалом после експлозије (сл. 1, 2, 4): *градѣ, врагѣ, смужѣ*; изговор [А].

II, замукли (асурдирани) звучни сугласници, код којих трептање гласних жица престаје у току оклузије, тако да је експлозија сасвим умукла; изговор [Б] и [В].

III, звучни сугласници импловивни, који су без експлозије, као изговори [В] и [Г], у којих гласне жице титрају за време имплозије и оклузије; с престанком титрања гласних жица престаје и сугласник.

Милош Ивковић.

ТРЕБНИК БЕОГРАДСКЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ Бр. 305 (488).

(БЕЛЕШКЕ О ПАЛЕОГРАФИЈИ И ЈЕЗИКУ.)

Требник који се овде описује уставни је рукопис српско редакције на пергаменту, а написан је на 96 листи, величине 13,5 X 18 см. На два места рукописа имамо уметке, који су писани